



ΑΓΙΩΝ ΕΠΙΘΕΤΑ



πίστις καὶ ἡ θρησκευτικὴ πρόληψις, ἡ ἱστορία καὶ τοπογραφία, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη, αἱ μετοικεσίαι ἢ ἀπλῶς αἱ πρὸς ἄλλους τόπους σχέσεις, ἡ ἱστορία τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν, πάντα ταῦτα δύνανται καλῶς νὰ μελετηθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιθέτων τῶν ἁγίων καὶ τῆς Παναγίας, τῶν ὁποίων εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν κατηρτίζετο πλήρης καὶ συστηματικὸς κατάλογος ¹.

Ἐπιφυλασσόμενος νὰ δημοσιεύσω βραδύτερον ἰδιαιτέραν μονογραφίαν περὶ τῶν ἐπιθέτων τῆς Παναγίας, τὰ ὁποῖα εἶναι πάμπολλα ², ἄρκοῦμαι νὰ σημειώσω ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ μόνον περὶ τῶν Νεοελληνικῶν ἐπιθέτων ὠρισμένων ἁγίων, ἵνα δείξω ἀπλῶς τὴν σημασίαν τοῦ θέματος.

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ἐπίθετον ἅγιος καὶ ἁγία ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν, κατὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν σχῆμα, εἰς διαφόρους κατὰ τόπους ἁγίους. Οὕτως ἐν Ζακύνθῳ ἅγιος καλεῖται ὁ ἅγιος Διονύσιος, ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ ἅγιος Γεράσιμος καὶ ἐν Κερκύρα ὁ ἅγιος Στυρίδων.

¹ Πρὸς τοῦτο θὰ ἡδύνατο νὰ βοηθήσῃ τὸ εἰδικὸν περιοδικὸν Λαογραφία ὑποβάλλον σχετικὰ ἐρωτήσεις εἰς τοὺς ἀναγνώστας του.

² Βλέπε ὅσα σχετικὰ ἔγραψα ἐν τῇ Ἑπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν τόμ. 2 σ. 350 καὶ 351.

Ἁγιά ἐν Ζυφιά τῆς Χίου λέγεται ἡ ἅγια Ἄννα, ἅγια ἐν Κουτήφαρη τοῦ πρώην δήμου Λεύκτρου τῆς Μάνης ἡ ἅγια Ἀναστασία ἡ Φαρμακολύτρια, ἐν τῇ προσηλιακῇ δὲ Μάνῃ ἡ ἅγια Βαρβάρα. Ὅμοίως ἅγια εἰς παλαιότερους αἰῶνας προσωνυμεῖτο ἐν Ἀττικῇ ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεσογείων καὶ παρὰ τὸν στῦλον τοῦ Νεοφύτου ἅγια Θέκλα κ.τ.λ.

Ἀπεδόθη δὲ τὸ ἐπίθετον ἅγιος ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων οὐ μόνον εἰς τοὺς καθ' αὐτὸ ἁγίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς δεικνύει ἡ ἐν Λεπιανοῖς τῆς Ἡπείρου τοπωνυμία ἕς τὸν ἅϊ Σουτήρα, ὁ ἐξ Ἡπειρωτικοῦ ἄσματος στίχος

Παρακαλῶ τὴν Παναγιά καὶ τὸν ἅγιο Σωτήρα

ὡς καὶ ἡ ἐν Σελίνῳ τῆς Κρήτης τοπωνυμία ἕς τὸν ἅϊ Σταυρωμένο¹.

Ὡς δ' ὁ Χριστὸς ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἅγιος, οὕτω καὶ ἡ Παναγία ὡς ἅγια. Οὕτως ἔχομεν ἐν Ἄνδρῳ μονὴν Παναγίας τῆς ἁγίας, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, κ.ο.υ.ρ.ἄ² δὲ ἡ ἅγια λέγεται ἐν Νάξῳ (Ἀπύρανθος, Γαλανάδῳ) ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ἐπίθετον τὸ ὁποῖον ἐν Χίῳ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἁγίαν Ματρώναν.

Ἄφ' οὗ δὲ τὸ ἅγια κατέστη ἰσοδύναμον πρὸς τὸ Παναγία, ἀπεδόθη καὶ εἰς τὰ ἐπίθετα ταύτης, οὕτω δὲ φαίνεται ὅτι ἐπλάσθησαν ἐντελῶς ἀνύπαρκτοι ἅγιοι. Γνωστὸν λ.χ. εἶναι ὅτι Ἐλεοῦσα εἶναι ἐν τῶν ἐπιθέτων τῆς Παναγίας ἐκ τούτου ἐπλάσθη ἡ ἅγια Λεοῦσα ἢ ἅγια Ἐλέσα. Καὶ ἡ ἐν Χίῳ δὲ ἅγια Ἀπακοῆ ὡς καὶ ἡ ἐν Σύρῳ ἅγια Ἀπακοῦ ἢ ἅγια Μπακοῦ³ εἰς τὴν αὐτὴν

¹ Ἐν ᾧ τὰ δημόδη ἐπίθετα τῆς Παναγίας παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλήσιν εἶναι πολυάριθμα, τὸναντίον τὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐλάττω. Τὰ Σωτήρας, Φωτοδότης, Ζωοδότης, Παντοκράτωρ, Σταυρωμένος καὶ εἴ τι ἄλλο κλείουσι τὸν σχετικὸν κατάλογον.

² Κυρία ἢ κυρά εἶναι ἐν τῶν ἐπιθέτων τῆς Παναγίας.

³ Ἐν Ἡπείρῳ Ἀπακοῦ ἢ καὶ ἐν Σύρῳ Ἀποκοῦ ἢ εἶναι ὀνόματα μοναζῶν ὡς καὶ κύρια γυναικῶν ὀνόματα.

κατηγορίαν ὑπάγονται. Πρόκειται περὶ Παναγίας τῆς Ὑπακοῆς¹, τῆς ἐπακουούσης δηλαδὴ τῶν δεήσεων τῶν Χριστιανῶν καὶ σπευδούσης εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

Ἀνύπαρκτος ἁγία εἶναι καὶ ἡ ἁγία Γαλατιανή, ἣτις ὡς τοπωνυμία φέρεται νῦν ἐν Λήμνω, ἐκ ναοῦ βεβαίως ἄλλοτε κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὑπάρχοντος, ὡς εἰκῶν δ' ἐλατρεύετο τέως ἐν Κυδωνίαις. Πρόκειται πάλιν περὶ Παναγίας τῆς Γαλατιανῆς, ἣτις παρίσταται θηλάζουσα τὸν Χριστὸν² καὶ θεωρεῖται ὡς αὐξάνουσα τὴν ποσότητα τοῦ γάλακτος τῶν θηλαζουσῶν, αἵτινες καὶ μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος τὴν ἐώρταζον κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.

Ἡ ἁγία Γαλατιανὴ αὕτη ἐν Ἀμμοχώστῳ τῆς Κύπρου καὶ Ρόδῳ καλεῖται Παναγία Γαλατοῦσα, ἐν Τελμισσῷ τῆς Καππαδοκίας Παναγία ἡ Γαλατερή, ἐν Ρόδῳ Παναγία Γλυκογαλοῦσα καὶ ἐν χωρίοις τισὶ τῆς Κύπρου Παναγία Χρυσογαλοῦσα ἢ Χρυσογαλατοῦσα.

Εἰς τὰς ἀνυπάρχτους ἁγίας δεόν νὰ καταλέξωμεν καὶ τὴν ἁγία Σωτηῆρα, ἀφ' οὗ δι' αὐτῆς δηλοῦται ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Σωτῆρας δηλαδὴ ἐγένετο ἡ Σωτηῆρα, πιθανῶς κατὰ τὸ ἡ Μεταμόρφωσι, καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον ἐθεωρήθη κατόπιν ὡς ἁγία. Περὶ Παναγίας Σωτείρας βεβαίως δὲν πρόκειται.

Ἄγία Ἀνέμη δὲν φέρεται ἐν τῷ μνηολογίῳ καὶ ὅμως τῆς ἁγίας ταύτης ὑπῆρχεν ἐν Σαμοθράκῃ σεβάσιμον ἐκκλησίδιον ἐσχάτως ἐρημωθὲν, διότι ἐπιστεύετο ὅτι αὕτη ἐπροστάτευε τὴν νῆσον ἀπὸ τῶν ὀρμητικῶς ἐμπιπτόντων ἀνέμων.

Ἐν Κρήτῃ καὶ Χίῳ ὑπάρχουσι τοπωνύμια φέροντα τὴν

¹ Ὁ Καισάρειος Δαπόντες κατὰ τὸν ΙΗ'. αἰῶνα ὑπερμεσοῦντα ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει του τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν γράφει

καὶ εἰς τὸν Γόλον ἐρωτῶ κ' ἐκεῖ ἡ Παναγία
Ἑπακοῆ ὀνόματι, ὄλο θαυματοουργία.

² Ἐν τῷ χωρίῳ Λύρα τῆς Μονεμβασίας, ἐπὶ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή Ἡ γ α λ α κ τ ο τ ρ ο φ ο ῦ σ α.

ὄνομα τῆς ἁγίας Φωτιάς. Τοιαύτη ἁγία εἶναι ἐπ' ἴσης ἄγνωστος ἐν τῷ ἑορτολογίῳ. Ἁγία Φωτιά ἐν Λέσβῳ καὶ Κεφαλληνίᾳ λέγεται ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, ἐπειδὴ δὲ τότε λέγει τὸ Εὐαγγέλιον ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατήλθεν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν, ἔπλασεν ὁ λαὸς τὴν φωτιάν, εἰς ἣν ἀπέδωκε τὸ ἐπίθετον τῆς ἁγίας.

Καὶ Ἁγιογαλιλαία δέ, ὡς ἐν Ἀμισῷ τοῦ Πόντου τέως ἐφέρετο, δὲν ὑπάρχει. Οὕτως ἐχαρακτηρίσθη ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, διότι ἐν τῷ κατὰ τὸν ὄρθρον αὐτῆς ἀναγινωσκομένῳ Εὐαγγελίῳ λέγεται ὅτι «οἱ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν».

Οὐδ' ἅγιος Λήψιμος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι γνωστός· ἡ ἐν Μαδύτῳ τελουμένη ἑορτὴ τ' ἁγίου ληψίμ, εἶναι ἡ τῆς Ἀναλήψεως ἢ, ὡς οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον, τῆς Ἀναληψίμου, εἰς ἣν πάλιν ἀπεδόθη τὸ ἐπίθετον τῆς ἁγίας.

Τέλος καὶ ἅγιος Πνευμάτης εἶναι ἀνύπαρκτος. Ὁ ἐν Σάντα τοῦ Πόντου γνωστός Ἀεπνεμάτ'ς δηλοῖ ἀπλῶς ναὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Πολλὰ ἐπ' ἴσης ἀνύπαρκα ἁγίων ὀνόματα ἔπλασεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐκ παρετυμολογίας.

Εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ Παναγία ἢ Ἐλεοῦσα ἐπλάσθη ἡ ἁγία Λεοῦσα. Ἐκ τοῦ Λεοῦσα τούτου παρασχεισθέντος πρὸς τὸ λεχώ, ἔπλασαν ἐν Σέρραις καὶ Θεσσαλονίκῃ τὴν ἁγίαν Λεχοῦσαν, ἣν λατρεύουσιν αἱ γυναῖκες ὡς προστάτιδα τῶν λεχωῦδων.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος θεωρεῖται προστάτης τῶν ἐγκύων, τὰς ὁποίας ἐλευθερώνει ἀπὸ τῶν ὠδίων τοῦ τοκετοῦ. Τὸν ἅγιον τοῦτον ὡς εὐκόλυνον τὰ γέννησιν αἱ τὸ Λιβίσσιον τῆς Λυκίας οἰκοῦσαι ἐλάεον τέως ὡς ἅγιον Αὐκόουλαν (= Εὐκόλον), συχὰ ἠκούετο ἐκεῖ ἡ εὐχὴ «Ἄι μου Λιφτέρ', λιφτέρουσέ την» «Ἄι μου Αὐκόουλα, ηἠκόλυνέ την».

Ἐν Κύπρῳ ἐν μεγάλῃ τιμῇ εἶναι ὁ ἅγιος Ἀκουας ὁ θεραπεύων τὴν βεβλαμμένην ἀκοήν, ἥτοι τὴν κώφωσιν.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου τούτου παρεφθάρη ἐκ τοῦ ἁγίος Ἰάκωβος, ἐφ' ὅσον δ' ὑπὸ τὴν νέαν του φωνητικὴν μορφήν οἱ χωρικοὶ διέβλεπον τὸ ἀκούω, φυσικὸν ἦτο νὰ τῷ ἀποδώσωσι τὴν θεραπείαν τῆς κωφώσεως.

Ἐν τῇ αὐτῇ μεγαλονήσῳ Κύπρῳ λατρεύεται ὁ ἅγιος Βηγγιανός, ὅστις ὡς Βηγάνιος φέρεται ἐν ἐπιγραφῇ, παραφθαρέντος ἴσως τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ Βυθόνιος¹. Νῦν ὁμως οἱ Κύπριοι, τὸν βῆχα ἐν τῇ λέξει διαβλέποντες, θεωροῦσι τὸν ἁγίον ὡς θεραπεύοντα τὸ πάθημα τοῦτο· ἐν εἰκόνι του μάλιστα φέρεται ἐπιγεγραμμένον «ὁ ἅγιος Βηγάνιος χάριν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου θεραπεύειν πάσχοντας ἀπὸ τὸν βῆχα».

Ὡς δ' οἱ ἀνωτέρω ἅγιοι εἶναι ἀνύπαρκτοι, οὕτω καὶ ὁ ἐν Κύπρῳ ἅγιος Ἰσσεγκιάς (=Κεντιάς). Τοῦ ἁγίου τούτου τὸ ὄνομα παρήχθη ἐκ τοῦ Ἰσσεγκιά=κεντιά, δι' ὃ καὶ ἐθεωρήθη οὗτος ὡς θεραπεύων τοὺς πόνους τοῦ σώματος.

Ἐν Κύπρῳ ὁμοίως λατρεύεται ὁ ἅγιος Ξορκός ὡς ἔξορκίζων τὰ κακὰ ὡς καὶ ὁ ἅγιος Ξορινός ὡς ἔξορίζων τοὺς πόνους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπίθετον ἐν τῇ περιοχῇ μὲν τῆς Λάρνακος ἀποδίδεται εἰς τὸν ἁγίον Ξενοφῶντα, ἐν τῇ Ἀμμοχώστῳ δὲ εἰς τὸν ἁγίον Γεώργιον.

Ἐν Κοτυώροις τοῦ Πόντου αἱ γυναῖκες ἐν μεγίστη τιμῇ εἶχον τὸν Ἀζαρέαν (=ἅγιον Ζαρέαν), ὅστις, ἂν μὴ προσηκόντως ἐτιμᾶτο, ἐπροξένει ζαρέαν, ἦτοι ρίχνωσιν ἢ σωματικὸν καθ' ὅλου ἐλάττωμα εἰς τὰ νεογέννητα. Τοῦτο ἔνεκα αἱ μητέρες κατὰ τὴν 11^{ην} Φεβρουαρίου, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Βλασίου, διότι τὸ Ἀζαρέας εἶναι του ἁγίου τούτου ἐπίθετον, συνέρρουον ἀθροαί εἰς τὴν ἐκκλησίαν τούτου καὶ ἀπειχον ἐπιμελῶς πάσης ἐργασίας. Διὰ τὰς γυναῖκας δῆλα δὴ τῶν Κοτυώρων ὁ Ἀζαρέας εἶναι ὅ,τι ὁ ἅγιος Συμεὼν διὰ τὰς Ἑλλαδικὰς.

Οὐδ' ὑπάρχει βεβαίως ἅγιος Πλάτανος. Ὁ ἐν Δαρδανελίοις κατὰ τὴν 11^{ην} Νοεμβρίου τιμώμενος ἅγιος Πλάτανος,

¹ Ἡ μνήμη τοῦ μάρτυρος Βυθονίου τελεῖται τῇ 31^ῃ Ἀπριλίου.

ὅστις καὶ ἐν Χίῳ ἄλλοτε θὰ ἐτιμᾶτο, ἀφ' οὗ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὑπάρχει τοπωνυμία Ἁγιος Πλάτανος, ἀπλούστατα εἶναι ὁ ἅγιος Πλάτωνας (= Πλάτων).

Τέλος ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ σίδηρο προῆλθε καὶ ὁ ἅι Σίδερος, ἀντὶ τοῦ ἁγίου Ἰσίδωρος.

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἅγιος Ἰάκωβος παρεφθάρη εἰς Ἀκουφαν. Ἡ παραφθορὰ αὕτη εἰς τὰ ὀνόματα καὶ ἐπίθετα τῶν ἁγίων εἶναι οὐχὶ ἀσυνήθης, θὰ ἦτο δὲ τοῦ κόπου ἄξιον, ἂν τις συνέλεγε λεπτομερῶς καὶ ἠρμήνευε τὰ παρεφθαρμένα ταῦτα ὀνόματα· τὸ κέρδος διὰ τὴν ἔρευναν θὰ ἦτο σημαντικόν.

Ἐγώ, δείγματος χάριν, σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι Ἀμιοῦργιους ἐν Βελβεντῷ τῆς Μακεδονίας λέγεται ὁ ἅγιος Μερκούριος, ἅγια Λουβιά ἐν Ἐρμουπόλει καὶ ἅγια Λεβιά ἐν Πάτμῳ κατ' ἄλλους μὲν εἶναι ἡ ἅγια Λεσβία, ἡ ὁσία Θεοκτίστη δῆλα δὴ, κατ' ἄλλους δέ, πιθανώτερον, ἡ κατὰ τὴν 25^η Ἰουνίου ἑορταζομένη ἅγια Λιβύα, Ἀέρις ἐν Ὀφει τοῦ Πόντου ἐλέγετο τέως ὁ ἅγιος Γεώργιος, ἐν Χαλδίᾳ τοῦ Πόντου ἅι Καρτερὴ ἡ ἅγια Αἰκατερίνη, Ἀγιάπλα ἡ ἅγια Πελαγία ἐν Καρπάθῳ, Καλλάρις (=καβαλλάρις) ἐν Κάσῳ ὁ ἅγιος Γεώργιος, ὡς καβαλλάρις, ἔφιππος ἅγιος, ἅις Μπάχης εἰς τὸ χωρίον Δαμαριῶναν τῆς Νάξου ὁ ἅγιος Παχώμιος, Ἀστρουφος ἐν Ἀθήναις ὁ ἅγιος Τρύφων, Ἀλιας ὁ προφήτης Ἡλίας (ἅι - Λιάς) ἐν Μάνῃ, ἅγια Ζωοτόκοπη ἐν Καρπάθῳ ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ Ἀφρωτη ἡ ἅγια Φωτεινὴ ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ.

Πρὶν ἢ προβῶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἄλλων τινῶν Νεο-ληνικῶν ἐπιθέτων ἁγίων, σκόπιμον κρίνω νὰ σημειώσω ἃ ἑξῆς.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐννοοῦμεν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες καὶ τὸ ἁγιοποιηθὲν πρόσωπον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τὸν ναόν, ἐν ᾧ τοῦτο λατρεύεται. Συνήθειαν ἐπ' ἴσης κατὰ τόπους ἔχομεν νὰ ὀνομάζωμεν τὰς ἐκκλησίας ἐκ τοῦ κτίτο-

ρος αὐτῶν, ἐκφερομένου τοῦ ὀνόματος κατὰ ὀνομαστικὴν πῶσιν. Οὕτως, ἵνα ὀλίγα ἐκ Χίου παραδείγματα φέρω, αἶς Γιώργις ὁ Τραχὺς λέγεται ἢ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἢ ἀνήκουσα εἰς τινὰ Τραχύν, αἶς Τρύφωνας ὁ Ἀγέλαστος, ἢ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Τρύφωνος ἢ ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀγελάστων, αἶς Γιάννης ὁ Σιερὸς, ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὁ ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Σιδερῶν κτλ.

Τούτου πιστοποιηθέντος, δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν ὠρισμένα Νεοελληνικὰ ἁγίων ἐπίθετα, αἵτινα ἄλλως θὰ ἦσαν δυσερμήνευτα. Κατὰ τὰνωτέρω λοιπὸν ὁ ἐν Λίμνῃ τῆς Εὐβοίας κατὰ τὴν 2^{αν} Μαΐου ἐορταζόμενος αἶ Θανάσις ὁ Βρομοπόδης¹, εἶναι ὁ τοῦ Βρομοπόδη καὶ ὁ ἐν Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου αἶς Γιώργις ὁ Μαχαιρᾶς ἢ ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαχαιράδων. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἢ παρὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ Ὑμητοῦ μεσαιωνικὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου λέγεται αἶς Γιάννης ὁ Κυνηγὸς ἐκ τοῦ κτίτορος αὐτῆς, ὅστις γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐλέγετο Κυνηγός.

Ἐν Κύπρῳ ὁ ἅγιος Βασίλειος φέρει τὸ ἐπίθετον πρωτολουτουρκίτης (= πρωτολειτουργίτης), διότι κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους τελεῖται ἡ λειτουργία του.

Κατὰ τὴν 24^{ην} Ἰουνίου ἐορτάζεται ἡ γέννησις τοῦ τιμίου Προδρόμου, ἐπειδὴ δ' ἡ ἡμέρα αὕτη συμπίπτει περίπου μὲ τὰς θερινὰς τροπὰς τοῦ ἡλίου, ἦτοι τὸ ἡλιετρόπιον, διὰ τοῦτο ἀπὸ τούτου ὠνομάσθη κατὰ τόπον ὁ ἅγιος². Ἐχομεν λοιπὸν τ' αἶ Γιάννη τοῦ Λοιτρόπη ἐν Χίῳ, τ' ἁγιοῦ Γιαννιοῦ τοῦ Λιοτρειοῦ ἐν Κύθνῳ, τ' ἁγιοῦ Γιαννιοῦ τοῦ Λιοτριπιοῦ

¹ Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τελεῖται ἡ μνήμη τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

² Ὁ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἔγραφεν ἐν τῇ διατάξει του. «Ἐν τῇ ἐορτῇ τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ τῇ κατὰ τὸ ἡλιοτρόπιον ἐν τῇ ἀγίᾳ γεννήσει αὐτοῦ τελουμένη». (Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. 1.36).

ἡ Λιτριβιοῦ ἐν Βουρβούροις τῆς Κυνουρίας καὶ τ' ἅγι
Λουτροπι ἢ Λουτρόπου ἐν Πόντῳ.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας αὐτῆς, κατα
παλαιὰν συνήθειαν, ἣτις ἦτο καὶ μεσαιωνική, ἀνά τὰς
ὁδοὺς καὶ ρύμας τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων ἀνάπτονται
πυραὶ, διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος Ἰωάννης λαμβάνει καὶ τὰ ἐπίθετα
Λαμπαδιστῆς (Κύπρος)¹, Λαμπαδάρης (Κεφα-
ληνία, Λεχαινά), Φανιστῆς (Χίος, Σῦρος), Φωταρᾶς
(Κύθνος), Λαμπροφόρος καὶ Λαμπροκόπος (Κύ-
προς), πρὸς δὲ καὶ ψυλλοκόπος (Κύπρος), διότι ἀνά-
πτουσι τὰς πυράς του μὲ τὸ φυτὸν ψυλλίτην (ὑπερικὸν τὸ
οὔλον), τὸ ὁποῖον παράγει μεγάλας φλόγας. Τὸ αὐτὸ δ' ἐπί-
θετον φαίνεται ὅτι καὶ πρὸς τοὺς ψύλλους παρεσχέτισαν οἱ
Κύπριοι καὶ ὠνόμασαν οὕτω τὸν ἅγιον ὡς ἀποδιώκοντα
τοὺς ψύλλους. Τοῦτο τοῦλάχιστον δεικνύει τὸ ἐξῆς ἄσμα-
τιον, ὅπερ λέγουσιν οἱ ὑπερηδῶντες τὰς πυράς.

Ψύλλοι, ψύλλοι, φύετε
τσαὶ κορκοὶ ψοφήσετε,
ἄις Γιάννης ἔρχεται
μὲ τὸ σιεροκόνταρον
τσαὶ σιεροκονταρίζει σας.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν 24^{ην} Ἰουνίου γίνεται καὶ ἡ γνωστὴ
τελετὴ τοῦ κλήδονα, ἣτις εἶναι καὶ μεσαιωνική, διὰ τοῦτο
ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος λέγεται καὶ ἄις Γιάν-
νης ὁ Κλήδονας, ἐν Καππαδοκίᾳ δὲ ὁ Ριζικᾶς καὶ
ἐν Λεχαινοῖς τῆς Ὀλυμπίας ὁ Ριζικάρης, διότι τότε
μαντεύονται αἱ κόραι περὶ τῆς τύχης των, τοῦ ριζικοῦ
των, μὲ τὰ εἰς τὸν κλήδονα ριπτόμενα ἀντικείμενα, ἅτινα
λέγονται ἀλλαχοῦ ριζικὰ ἢ ριζικάρια.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Ἰουνίου εἶναι
ἡ κατάλληλος ἐποχὴ πρὸς συλλογὴν τοῦ ὀριγάνου, διὰ τοῦτο
ἐν Μάνη, Αἰτωλίᾳ, Κορινθίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ ἅγιος Ἰωάννης
φέρει καὶ τὸ ἐπίθετον Ριγανᾶς.

¹ Τὸ ἐπίθετον καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα γραφέντι χρονικῷ
τοῦ Λεοντίου Μαχαίρα (ἐκδ. Miller - Σάθα σ. 22).

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος θέτουσιν ἐπὶ τῶν συκῶν ὄρνους «ὄρνιάζουν τοῖς συκιῆς» χάριν ὠριμάνσεως τῶν σύκων. Τούτου ἕνεκα ἐν Κύθῳ ὁ αἶς Γιάννης λέγεται Ἀπορνιαστής, πιθανώτατα δὲ καὶ Ὁρνιαστής ἐν Ἄνδρῳ, ὡς δεικνύει τὸ ἐξῆς ἐν τῇ νήσῳ ἀδόμενον δίστιχον·

ὅταν πὲ πρωταγάπησα ἦταν ἡμέρα σκόλη
 Τοῦ αἰ Γιαννιοῦ τοῦ Ὁρνιαστῆ ποῦ βγάνουν τοῖς Κληδόνοι.

Τέλος ὁ ἅγιος Ἰωάννης οὗτος ἐν Αἰτωλία λέγεται καὶ Μελαῆς, διότι τότε οἱ μελισσοτρόφοι τρυγῶντες μέρος τῶν μελισσείων των διανέμουσιν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους μέλι, «γιά τοῦ καλὸ» ὡς λέγουσι.

Κατὰ τὴν 29^ην Αὐγούστου ἐορτάζεται, ὡς γνωστόν, ἡ μνήμη τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου, ὅστις διὰ τοῦτο κοινῶς εἶναι γνωστός ὡς αἶς Γιάννης ὁ Ἀποκεφαλιστής, ὁ ἀποκεφαλισθὴς δῆλα δῆ. Ἐπειδὴ δὲ τότε τηρεῖται αὐστηρὰ νηστεία, διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ αἶς Γιάννης ὁ Νηστευτής.

Ὁ τίμιος Πρόδρομος θεωρεῖται σχεδὸν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὡς θεραπεύων τὸν ἐλώδη πυρετόν· τούτου ἕνεκα ἐν Κρήτῃ λέγεται αἶς Γιάννης ὁ Ριγολόγος, διότι ρίγος ἐν τῇ νήσῳ λέγεται ἡ θέρμη, ἐν Νάξῳ δὲ αἶς Γιάννης ὁ Τίναχτής, ὡς θεραπεύων τὸ τίναχτικὸν (Κύθνος) ἢ τίναχτὸν (Ἰκαρία, Μῆλος), τουτέστι τὸν ἐλώδη πυρετόν.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὸν κόλπον Μεραμπέλου τῆς Κρήτης, ἐπ' ἀκρωτηρίου, βλέπομεν ἐκκλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὅστις εἶναι γνωστός ὡς αἶς Γιάννης ὁ Ἀφωρεσμένος. Ἀφωρεσμένος φρυσικὰ δὲν ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὁ ἅγιος, ἀλλὰ τὸ ἐφ' οὗ τὸ ἐκκλησιδίου ἀκρωτήριον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα ναυάγια.

Ἐν Πάρῳ λατρεύεται ὁ αἶς Γιάννης ὁ Δάσειος οὕτω κληθεῖς, διότι ὁ ναῖσκος του εὐρίσκεται ἐν τοποθεσίᾳ δασείᾳ, ἥτοι πολυδένδρῳ.

Ἐν Χίῳ εἶναι γνωστός ὁ αἶς Γιάννης ὁ Βου-

δομμάτης. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο προσέλαβεν ὁ ἅγιος ὡς ζωγραφούμενος μὲ μεγάλους ὀφθαλμούς, ἔχει δ' ὡς ἀντίστοιχον τὸ Μεγαλομμάτης, τὸ ὁποῖον εὐρίσκομεν εἰς τε τὸν ἅγιον Νικόλαον τὸν Μεγαλομμάτην τῆς Ζακύνθου καὶ εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Μεγαλομμάταν, ἡ ὁποία ζωγραφίζεται «μὲ κᾶτι μάτια μεγάλα ποῦ πιάνουνε τὸ μισὸ πρόσωπό της».

Τὴν 7^{ην} Ἰανουαρίου ἐορτάζεται ἡ σύναξις τοῦ τιμίου Προδρόμου· ἐπειδὴ δὲ τότε ἐν Λήμνῳ γίνονται τὰ χοιροσφάγια, διὰ τοῦτο αὐτόθι ὁ Πρόδρομος προσωνυμεῖται Γουρουνογιάννης.

Βορειοδυτικῶς τῶν Μεγάρων ὑπάρχει ἔξωκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου λεγόμενον ἅϊς Γιάννης ὁ Χορευταρᾶς. Τὸ ἐπίθετον ἀπεδόθη, διότι ἐκεῖ κατὰ τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα χορεύεται ὁ γνωστὸς χορὸς τῶν Μεγαρέων, ἡ τρατά.

Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον, ἵνα παρ' ἀγιάσματα καὶ ἐκκλησιδία ἀναρτῶνται ἀπὸ δένδρων φορέματα ἢ καὶ τεμάχια φορεμάτων πασχόντων ἐκ θέρμης ἢ ἄλλων νόσων. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου πιστεύεται ὅτι ἡ ἀσθένεια φεύγει ἀπὸ τοῦ πάσχοντος, ὅστις οὕτω θεραπεύεται. Ἐκ τοῦ ἔθιμου τούτου ἐν Λέσβῳ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὠνομάσθη Τζατζαλιάρ'ς ὡς ἔχων παρὰ τὸ ἐκκλησιδίον του ἀνηροτημένα τζάτζαλα, ἢτοι ράκη, ἐπίθετον, ὅπερ ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ ἀπεδόθη εἰς τὸν ἅγιον Θεράποντα, ἅϊς Θιράπους ἢ Τζατζαλιάρ'ς.

Διὰ τὸν αὐτὸν ἐπ' ἴσης λόγον ἐν Ἰμβρῳ ὁ ἅγιος Γεώργιος λέγεται ὁ Ζοῦρος ὡς θεραπεύων τὴν ζούραν, οἱ τὸν μαρασμὸν καὶ τὴν φθίσιν ἐκείνων, οἵτινες παρὰ ἐκκλησιδίον του ἀφίνουσι ράκη.

Ἄν μὴ γνωρίζῃ τις τί λέγουσιν οἱ Σκύριοι ψαρμόν, θὰ δυσκολευθῇ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ἐπίθετον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὁ Ψαρμός. Λοιπὸν ὁ ἅϊς Γιάννης ὁ Ψαρμός ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἡ ἐκκλησία του εἶναι ἐκτισμένη ἐν θέσει, ἐνθα ὑπάρχουσι ψαρμοί, ἢτοι εὐθραυστα πετρώματα. Τὸ ἐπίθετον δῆλα δὴ ἀπεδόθη ἐκ τῆς τοποθεσίας, ἐν ἣ ἴδονται

ὁ ναὸς καὶ ἐξ ἧς οὐχὶ σπανίως καλοῦνται ἅγιοι πβ. αἱς Γιάννης ὁ Σπηλαιώτης, αἱς Γιάννης ὁ Καλυβίτης, αἱς Νικόλας ὁ Χωστός, οἷς πρόσθε καὶ τὸν ἐν Μάνη αἱ Νικόλαν τὸν Ἀρμυρῆν, οὗτινος ὁ ναὸς εἶναι ἐκτισμένος ἐν παραλίᾳ τοποθεσίᾳ Ἀρμύρα καλουμένη¹.

Ἐν Ἀρτάκη τῆς Κυζίκου κατὰ τὴν 26^{ην} Σεπτεμβρίου ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῆς μεταστάσεως Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐπειδὴ δὲ τότε οἱ κάτοικοι ἔβραζον τὰ πετιμέζια των, δι' αὐτὸ ὁ ἅγιος ἐκαλεῖτο ἐκεῖ αἱς Γιάννης ὁ Πεκμεζᾶς, ἦτοι Πετμεζᾶς.

Κατὰ τὴν 23^{ην} Σεπτεμβρίου ἐορτάζεται ἡ σύλληψις τοῦ τιμίου Προδρόμου, εἶναι τοῦ αἱ Γιάννη τοῦ Σπασοκάδη, ὡς λέγουσιν ἐν Πάτραις. Τὸ ἐπιθέτον ἔλαβεν ὁ ἅγιος, διότι πρὸς τιμωρίαν τῶν χωρικῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του ἐτρύγησαν, ἔθραυσε τοῖς κάδες, ὅπου οὗτοι εἶχον ρίψει τὸν μούστον των.

Ὁ αὐτὸς ἅγιος Ἰωάννης ἐν Θεσσαλίᾳ εἶναι γνωστὸς ὡς Σπαζοκουρούπης, διότι τότε, οὐχὶ σπανίως, ἔνεκα τοῦ ἰσχυροῦ βρασμοῦ τοῦ μούστου, θραύονται τὰ περιέχοντα αὐτὸν πιθάκια, τὰ καὶ κουρούπια ἄλλως καλούμενα.

Ἐν Ἀρτάκη τῆς Κυζίκου ἐορτάζετο τὴν 8^{ην} Μαΐου ἡ σύναξις τῆς ἀγίας κόνεως Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅστις ἐπεκαλεῖτο Βλασταρᾶς, διότι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖν ἐβλαστολογοῦντο αἱ ἄμπελοι.

Ἐν Μήλω ὀπισθεν τῆς θέσεως τῆς λεγομένης Χάλας ὑπάρχει ἐκκλησίδιον τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, μετόχιον τῆς ἐν Πάτρῳ μονῆς τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, ὅπερ παρὰ τοῖς κατοικοῖς εἶναι γνωστὸν ὡς αἱς Γιάννης ὁ Σιδεριανός. Ὁ ἅγιος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔλαβε τὸ ἐπιθέτον, διότι μεταβαλὼν διὰ θαύματος εἰς σιδηροῦς τοὺς ξυλίγους μοχλοὺς τοὺς κλείοντας τὴν θύραν τῆς

¹ Περὶ τῶν ἐκ τοπωνυμιῶν ἐπιθέτων τῶν ἁγίων ἐπιφυλάσσομαι νὰ γράψω ἐν τῇ περὶ ἐπιθέτων τῆς Παναγίας μελέτῃ μου.

ἐκκλησίας του, ἔσωσεν οὕτω τοὺς εἰς αὐτὴν καταφυγόντας ἑορταστάς τοὺς ὑπὸ πειρατῶν καταδιωκομένους.

Εἰς διάφορα μέρη ὁ ἅγιος Γεώργιος προσωνυμεῖται Ἄϊστράτηγος¹ καὶ διότι παρίσταται ἔφιππος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ στρατιωτικὸν ἀξίωμα, ὅπερ εἶχεν.

Ὁ αὐτὸς ἅγιος Γεώργιος ἐν Πριγκήπῳ ἐπικαλεῖται Κουδουνᾶς, τοῦτο δέ, διότι ἐπὶ τῆς εἰκόνης του ἀπεικονίζονται κώδωνες, σύμβολα τῆς παραφροσύνης, ἣν καὶ πιστεύεται ὅτι θεραπεύει. «Αὐτὸς εἶναι γιὰ τὸν Κουδουνᾶ» συχνὰ ἀκούεται ἐκεῖ, ἀντὶ τοῦ αὐτὸς εἶναι φρενοβλαβής.

Εἰς τὰ Ψωμαθιά τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχει ναὸς Βυζαντινὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου λεγόμενος ἄϊς Γιώργις ὁ Κυπαρισσᾶς. Τὸ ὄνομα ἐδόθη διὰ τὴν ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ ὑπάρχουσαν κυπαρίσσον, ἣτις ἐκάη κατὰ τὴν τυρκαϊὰν τοῦ 1782. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκαλεῖτο ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐν τῷ κυπαρισσίῳ.

Ἡ ἀνακομιδὴ καὶ κατάθεσις τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸν ἐν Λύδδᾳ ναόν του ἑορτάζεται τὴν 3ην Νοεμβρίου. Τότε, ὡς πολλαχοῦ λέγουσιν, εἶναι τοῦ ἄϊ Γιώργι τοῦ Κρασᾶ. Τὸ ἐπίθετον ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γίνονται τὰ πιθόγια καὶ ἡ δοκιμὴ τῶν νέων οἴνων.

Ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν Κύπρῳ λατρευόμενος ἅγιος Γεώργιος ὁ νέος καλεῖται ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἄϊς Γιώργις τοῦ Σπόρου, διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀρχεται ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἄϊ Γεώργιν τοῦ Θέρου (23 Ἀπριλίου) τὸν οὕτως ἐπικληθέντα, διότι τότε ἀρχίζει ὁ θερισμὸς.

Ὡς δ' ὁ ἅγιος Γεώργιος ὠνομάσθη τοῦ Σπόρου, οὕτως εἶναι ἐνιαχοῦ γνωστὴ καὶ Παναγία ἡ Μισοσπορίτισσα ἢ Μεσοσπορίτισσα², διότι κατὰ τὴν 21ην

¹ Ἄϊστράτηγος πολλαχοῦ σήμερον λέγεται ὁ Ταξιάρχης Μιχαὴλ ὡς τῶν οὐρανίων στρατιῶν ἀρχιστράτηγος.

² Ὡς λ.χ. ἐν Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ. Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαίμονος Σπάτα τῆς Ἀττικῆς.

Νοεμβρίου, ὁπότε ἐορτάζεται, οἱ χωρικοὶ ἔχουσι κατὰ τὸ ἡμῖσιν σπείρει. Ἡ αὐτὴ Παναγία ἐν Μακεδονίᾳ μὲν εἶναι γνωστὴ ὡς Ξεσπορίτισσα, ἐν Θράκῃ δὲ ὡς Ξεσπορίστρα, διότι εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἔχει τελειώσει πλέον ἢ ὅλη σπορά.

Ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Προποντίδος ἐν μεγάλῃ τιμῇ ἦτο ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ Ἀράπης. Τὸ ἐπίθετον ἔλαβεν ὁ ἅγιος, διότι ἡ εἰκὼν τοῦ εἶναι ἀνάγλυφος ἐπὶ μέλανος λίθου¹, συνεπικουρούσης καὶ τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν ὁ ἅγιος Γεώργιος ἦτο μελαψός.

Θὰ ἦτο δ' ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου τούτου, ὅστις καὶ ἐν Σηλυβρία ἐτιμᾶτο, καὶ εἰς παλαιότερους αἰῶνας γνωστὴ τοῦλάχιστον ὁ Καισάρειος Δαπόντες ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τοῦ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὑπερμεσοῦντα γράφει.

Καθὼς καὶ ὁ Γεώργιος ἐκεῖνος ὁ Ἀράπης
ὁ μέγας μάρτυς καὶ θερμὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης.

Ἐν Καστορίᾳ τῆς Μακεδονίας γνωστὸς εἶναι ὁ ἅγιος Γιώργιος ὁ Γοργός. Τὸ ἐπίθετον ἀναμφιβόλως ἀπεδόθη, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ταχὺς σπεύδει ὁ ἅγιος εἰς βοήθειαν τῶν ἐπικαλουμένων αὐτόν. Τοῦτο δύναται τις νὰ συμπεράνῃ καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς φράσεων, αἵτινες λέγονται ἐπὶ ταχείας ἐπικουρίας τοῦ τε ἁγίου Γεωργίου καὶ ἄλλων ἁγίων· «ἅγιε Γεώργιε, τῶν αἰχμαλώτων ὁ ἐλευθερωτής, τῶν πλεόντων λιμῆν, τῶν ἐν φυλακαῖς καὶ ἐν δεσμοῖς ταχεῖα ἐπισκεψίς «ἅγιε Εὐγένιε... ἡ ταχυτάτη βοήθεια... ταχινὲ προστάτα, ἔτοιμε βοήθῃ καὶ εἰς ἀντίληψιν ταχινὲ» «ἅγιε Νικόλαε ἡ ὀξεῖα βοήθεια» «ἅγιε Θεόδωρε, ἡ ἄμαχος προστασία, ἡ ὀξεῖα βοήθεια». Οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἀντείπῃ ὅτι ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἐπεκλήθη ἐν Μηχανιώνα τῆς Κυζίκου ἡ Παναγία Γρηγορίτσα (πβ. Γοργοεπήκοος), ὅπερ ἐπίθετον ἀντίστοιχον ἔχει διὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους τὴν Παναγίαν τῆς

¹ Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρεθαι νῦν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γ. Σωτηρίου ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Θρακικῶν σελ. 35.

᾽Οξεΐας Ἐπισκέψεως, περὶ ἧς θὰ διαλάβω ἀλλαχοῦ διὰ μακροτέρων.

Ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Μεσσηνίας Γιάννιτσα εἶναι γνωστὸς ὁ ἅγιος Γιώργις ὁ Πεταλωτής. Ὁ ἅγιος βεβαίως δὲν ὠνομάσθη οὕτω, διότι πεταλώνει, ἀλλὰ διότι παρὰ τὸν ναὸν του φαίνονται ἴχνη πετάλων, τὰ ὅποια ἡ λαϊκὴ παράδοσις θέλει προελθόντα ἐκ τοῦ ἵππου του.

Εἰς μικρὸν παλαιότεραν ἐποχὴν ὁ ἅγιος Γεώργιος ἐθεωρεῖτο προστάτης τῶν ἀλιέων, οἵτινες συχνὰ ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειάν του κατὰ τὴν ἄγραν· ὅταν ὅμως αὕτη δὲν ἀπέβαινε κατ' εὐχὴν, τότε τὸν ἔλεγον Παξιμαδοκλέφτην, ἐπίθετον, ὅπερ καὶ εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον ἀπεδίδετο ἐν Κερασσοῦντι.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Χίου, καὶ δὴ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Λίμνη, δείκνυται ναὸς ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καταδότῃ. Τὸ ἐπίθετον ἔχει, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν ἐξῆς ἀρχὴν. Λέγεται δὴλα δὴ ὅτι ἐν τῷ ναῷ συνεκεντρώθησαν οἱ ὀρθόδοξοι, ἵνα συνεννοηθῶσι περὶ ἐπαναστάσεως καὶ φόνου τῶν Γενουησιῶν δεσποτῶν των, καταδοθέντες ὅμως ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς.

Τέλος ἅς μὴ μείνη ἀμνημόνευτον ὅτι ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐν τῷ Θησείῳ ἄλλοτε λατρευόμενος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ἀκαμάτης, διότι, ὡς θέλει ἡ παράδοσις, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἐν αὐτῷ τέλεσιν τῆς λειτουργίας, εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν 23^{ην} Ἀπριλίου, οὕτω δ' ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου ἐσχόλαζεν.

Ἐκκλησίδιον τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Πάρῳ λέγεται ἅγιος Νικόλαος ὁ Θαλασσίτης. Τὸ εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν ναυτικὸν τοῦτον ἅγιον ἀποδιδόμενον ἐπίθετον θὰ ἦτο ἄλλοτε διαδεδομένον παρὰ τοῖς Ἑλλησι· δεῖγμα ἢ ἐν Καρπάθῳ τοπωνυμία Θαλασσίτης, καὶ ὁ ἐν Χίῳ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀναφερόμενος ἅγιος Νικόλαος ὁ Θαλασσίτης. Θὰ ἐκλήθη δ' οὕτως ὁ ἅγιος οὐχὶ ὡς ἔχων τὸν ναὸν αὐτοῦ παρὰ τὴν θάλασσαν, ὡς πιστεύεται, ἀλλ' ὡς τῶν θαλασσινῶν προστάτης.

Ὡς δ' ὑπάρχει ἅγιος Νικόλαος ὁ Θαλασσίτης, οὕτω καὶ Παναγία ἡ Θαλασσίτρα¹ ἢ ἁγία (= Παναγία) Θαλασσινή (Ἄνδρος), ἀντίστοιχος πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων Ἀφροδίτην Θαλασσαίην ἢ Εὐπλοίαν ἢ Πελαγίαν ἢ Ποντίαν. Τὴν Παναγίαν ταύτην διὰ πολλῆς, ὡς καὶ τὸν ἅγιον Νικόλαον, τιμῆς ἔχουσιν οἱ νησιῶται μὲ ἄλλο δ' ἐπίθετον ἐν Αἴνῳ μὲν καλοῦσι Παναγίαν Ταξι-ταριάν (= Ταξιδιαρέαν) ἣτοι ταξιδεύουσαν, ἐν Ἰμβρῳ δὲ Παναγίαν Ταξιδιανήν, μέλλοντες δὲ νὰ ταξιδεύσωσι τῆς ἀνάπτουσι κηρία ἐπικαλούμενοι τὴν προστασίαν της.

Τὴν πίστιν τῶν ναυτικῶν ἐπὶ τὴν προστατευτικὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Νικολάου δεικνύει καὶ τὸ ἐν Κύπρῳ περιφερόμενον ἐπίθετον αὐτοῦ Νεφοκράτης. Θὰ ἐκλήθη ἀναμφιβόλως οὕτως ὁ ἅγιος ὡς κρατῶν τὰ νέφη, ἐμποδίζων δῆλα δὴ τὴν ἔκρηξιν ἰσχυροῦ ὑετοῦ καὶ τὴν οὐχὶ σπανίως συνοδεύουσαν αὐτὴν τρικυμίαν.

Ἄλλοτε, ὅταν ἤκμαζεν ἡ πειρατεία, οἱ πειραταί, ὡς ναυτικοὶ καὶ αὐτοί, προστάτην τῶν ἁγίων ἐθεώρουν τὸν ἅγιον Νικόλαον, εἰς ὃν καὶ ἀποχωρίζοντες ἀφιέρωνον μέρος τῆς λείας τῶν, ἵνα τοὺς βοηθῇ κατὰ τὰς πειρατικὰς τῶν ἐπιδρομὰς. Γνωστὸν μάλιστα εἶναι ὅτι μέλλοντες ν' ἀποπλεύσωσι, μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πλοίου τέλεσιν τοῦ ἁγιασμοῦ, ἤρχοντο «ἅγιε Νικόλα ἔς τὴν πλώρη μας καὶ τὸ μερτικό σου νὰ βγῇ μὲ τὸ παραπάνω». Ὁ ἅγιος Νικόλαος τούτου ἕνεκ ἐλέγετο ἅγιος Νικόλαος ὁ Κλέφτης καὶ εἶχεν ἀντίστοιχον Παναγίαν τὴν Κλεφτρῖναν, τὴν ὁποίαν ὡς προστάτιδά τῶν ἐπεκαλοῦντο οἱ κλέπται.

Καὶ ἐπειδὴ περὶ κλεπιῶν ὁ λόγος, λέγομεν ὅτι ἐν Σίφνῳ καὶ Κιμῳλῳ ἡ 14^η Σεπτεμβρίου λέγεται τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κλέφτη, διότι ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς ἡμέρας αὐτῆς, ληξιάσης σχεδὸν τῆς συγκομιδῆς καὶ τοῦ τρυγητοῦ,

¹ Ναὸς τῆς Θαλασσίτρας ὑπάρχει εἰς τὸ κάστρον τῆς Μήλου καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπαπαντῆς.

ἢ ἐπίβλειψις εἶναι ἀμελεστέρα, οἱ δὲ παῖδες εἰσερχόμενοι εἰς τὰς ἀμπέλους κλέπτουσι σταφυλάς.

Ἐν Θήρᾳ κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἐμπορίου ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅστις παρὰ τοῖς κατοικοῖς εἶναι γνωστὸς ὡς ἄϊς Νικόλας ὁ Μαρμαρινός. Ὠνομάσθη οὕτως ὁ ναῖσκος, διότι εἶναι ἐκτισμένος ἐπὶ ἀρχαίου ὀλομαρμάρου κτηρίου. Ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἐπίθετον φέρει Παναγία ἡ Μαρμαριώτισσα ἐν Χαλανδρίῳ τῆς Ἀττικῆς, διότι ὁ ναῖσκος τῆς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὀλομαρμαρον Ρωμαϊκῶν χρόνων κενοτάφιον.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

